

Nap és Hold szimbólumok a képzőművészetben

Sun and Moon symbols in Fine Arts

Prof. S.Nagy Katalin DLA művészettörténész

BME

snagykatalin.44@gmail.com

Initially submitted Februar 10, 2025; accepted for publication Februar,30.2025

Abstract

The next article in the series on symbols appearing in the Kaleidoscope magazine is one of the most ancient symbols. They occur in all cultures; their role is important in religions and sciences. Their occurrence in fine arts is frequent, both as gods and as natural phenomena. They are an accessory to human existence. From archaic cultures, Egypt, the Greeks, through medieval and baroque art to modern ones, we try to present various ways of representation. We follow how they became a sacred element in the landscape of the 17th-century Netherlands. They can be recognised even in abstract images in a stylised form.

Kulcsszavak: Napistenek, Holdistenek, természeti elemek. Kozmikus funkcióik

Keywords: Sun gods, Moon gods, natural elements. their cosmic functions

A Nap és a Hold is a legősibb és legerősebb szimbólumok közé tartoznak, elengedhetetlenül összekapcsolódnak az emberi élettel, hatalmas energiájú égitegek, az elmúlás és az újjászületés megtestesítői, termékenyítő sugárzásuk, fényük nélkül nincs földi létezés. Kezdetben – sok ezer évig – úgy hitték a különböző kultúrákban, vallásokban, hogy Isten teremtményei, sőt hogy ők maguk istenek. A Nap férfi princípium, éltető erő, vitalitás, energia, fény, hő, melegség, az idő, tudás, tudatosság, védelem, hatalom. A Hold női energiákat jelképez, termékenység (Hold-ciklusok), ösztönök, érzelmek hordozója, belülről fakadó intuíciók, belső tudás, a sors irányítója ciklikussága révén. Női princípium, fénye a női szépséget idézheti. Mivel erősen összekötődik a nőiséggel, a képzőművészetben gyakori kísérője az istennőknek (a görög Héra a vörös teliholdé, az elfogyó holdé Hehaten), de a boszorkányoknak is.) Jelképe az újjászületésnek is, a sors irányítójaként is szerepel. A keresztény művészetben ha Mária lábánál ábrázolják, akkor a mulandóságot jelképezi, az Ádám és Éva képeken pedig a termékenységet.

A több ezer éves megalit építmények közül egyet emelek ki – a monumentális Stonehenge-t, az őskori kőtömbökből és földsáncokból álló építményt (Wiltshire, Salisburytól 13 kilométerre, Anglia): kultikus szertartásokra, temetkezésre használták, de az is lehet, hogy ősi naptár, csillagvizsgáló. Hogy mit jelenthetett tervezőinek, megteremtőinek, azt leginkább a felkelő és a lemenő nap útját követve a kőtömbök között (úgy nevezett sarok kövek és kék kövek) Akinek olyan szerencséje volt, hogy végigkövethetett egy napfelkeltét centrális zöld homokkő szélén a csodától megrendülve, majd pár évvel később egy hosszú naplementét és a

telehold felemelkedését, annak nem kétséges, hogy Stonehenge Nap- és Holdtemplom és egyben gyógyítóhely. (1. kép). Hogy bármikor felidézzem a spirituális, szavakban nehezen visszaadható látvány élményét (fénynyalábok, tűzvörös tükröződések), gyűjteni kezdtem a Stonehenge ábrázolásokat. A legrégebbi ismert a 14. század második negyedéből való: egy óriási segít felépíteni Merlinnek Stonehenge-t (Waco Roman de Brut kézirat, British Library).

1. kép Stonehenge, 2. kép John Constable, 1835

Stonehenge két csillagászati tájolás szerint épült: a nyári napforduló napfelkeltéjéhez igazodva és a téli napforduló naplementéjéhez. Aki láthatott a helyszínen napfelkeltét és naplementét, mint én is, az megérthette, átélhette mit jelent a neolitikumban élő emberek számára az erősen misztikus, mágikus látvány, miért alakulhatott ki 5–6 ezer évvel ezelőtt a napkultusz.

Az írországi Newgrange-i halom 20 méter hosszú folyosójába tűz be a napsugár a téli napforduló napfelkeltéjében az ide temetett emberek maradványaira. Hittek abban, hogy az újjászülető Nap sugarai új életre keltik a halottakat. Európában sokfelé található ehhez hasonló kőkori építmény. A korai kőkorszakban egyébként úgy temetkeztek, hogy a fej, az arc a felkelő nap felé legyen. Azok, akik ma elzarándokolnak a korai Napkultusz ma is látogatható színhelyeire, tovább élhetik a több ezer éves hagyományokat még akkor is, ha keveset tudnak azok eredeti funkcióiról, használatmódjukról. A Nap és a Hold istenként való tisztelete a korai közel-keleti társadalmakban terjedtek el, majd a Föld minden táján elterjedt. (A napimádatnak a modern világban is jelentős a szerepe, például a turizmusban, divatban). Számos régészeti lelet köt össze bennünket a múlttal (például a trundholmi bronzkori sírban talált napszeker a dániai Nemzeti Múzeumban, szkíta napkorong ábrázolások Párizsban, Mithrász az iráni pantheonban, a szárnyas napkorong perzsa isten, a föníciai Melkart napisten – és így tovább).

A fémkorszakokban (réz-, bronz- és vaskor) a tárgyakon megjelenő geometrikus stílus háttérbe szorította a neolitikum termékeny anya-istennőit és helyükben a napkultusz lépett. A vésett szimbólumok, jelek a Nap szimbólumai. A kőépítményeken középen állt az oltár, mely körül védőkerítést alkottak a fedőlapokkal lezárt kőtömbök. Ezeken napéjegylenlőség idején áthatolt a Nap, megvilágította az oltárt.

Innen csak egy lépés volt számomra Ehnaton Naphimnusza, a reformer egyiptomi fáraó és Aton-kultusza. IV. Amenhotep (Kr.e. 1352–1336, XVIII. dinasztia), aki uralkodása kezdetén a napisten főpapja címet adományozta magának és Ré-Harakti főistent Atonnak (jelentése napkorong) nevezte el és új helyen új főváros építésébe kezdett az univerzális Napisten tiszteletére. Új művészetet, új stílust és ikonográfiát teremtett (3. kép). Falfreskók őrzik, ahogy Ehnaton és felesége Atonnak áldoz, például Meniré főpap sírjában. Az új kutatások szerint ezen a freskón egy napfogyatkozás is látható, melynek hatására vezette be a fáraó az új vallási szabályokat és kezdett nagyarányú új város építésébe. (Csillagászok és régészek szerint Ehnaton három gyűrűs napfogyatkozást is láthatott életében.) Az Aton kultusz Ehnaton nevéhez kötődik, annak ellenére, hogy a fáraó az új vallásban is hangsúlyozta Ré hagyományos Napisten és az Aton közötti folytonosságot. A rekord idő alatt felépült új városban új, nyitott tetejű, fénnel teli épületeket építtetett, megfordította a templomok szerkezetét. Amikor utódja átvette az uralkodást, még a nevét is ki akarták törölni a vallásreformerek. Ré, a hagyományos Napkultusz visszavette az egyiptomi kultúrában való meghatározó szerepét.

A legtöbbet reprodukált és így feltehetően legismertebb domborművek, amelyeken Ehnaton feleségével, a világszép Nofretitivel és lányaikkal látható, ahogy Aton napisten sugarai alatt ülnek vagy állva, felemelt karokkal imádkoznak hozzá. (3. kép) Egyértelműen a napsugarak a főszereplők. Ehnaton Aton-himnusza máig megtermékenyítően hat az európai művészetekre (például Thomas Mann, Nemes Nagy Ágnes).

Nemcsak Egyiptomban terjedt el a Napkultusz. Gyakorolták a sumérok, a babilóniaiak, a perzsák (a mai Irán), a nyugatabbi sémi népek. Nanna a Hold, Utu a Nap égi istene, emberfeletti hatalommal, láthatatlanok és halhatatlanok. A babilóniaiaknak Samas, a Nap megtestesítője volt az egyik legfontosabb istene, ő örködött az igazságosság fölött. Az akkád Samas keleten, a hegyek ormán kel fel, fénylő szekéren járja végig útját, oltalmazza a királyokat, segíti a harcosokat. Emberalakot is tud ölteni, így ábrázolják mezopotámiai reliefeken (4. kép). Felette a Hold-Vénusz-Nap szent csillaghármasa. A hinduk is Istenként tisztelték a Napot Szurja néven. A japán napistennő, Amaterasu a legfontosabb sinto istenség is (tőle származik az uralkodó császári ház). A római birodalomban is elterjedt. Mexikóban, Peruban, a maja, azték és inka kultúrákban is népszerű volt a napkultusz.

3.kép Ehnaton, Nefretiti és három lányuk, 4. kép Samas ülő alakban, Tell Aba Habbak ??? ez inkább stéle, Hamurabbi törvényei, Párizs

Ré vagy Amon-Ré vagy Atum a Kr.e. IV. évezredtől volt az egyiptomi főisten a kereszténység győzelméig. A világ teremtetőjét sólyomfejű emberalakként ábrázolták, attribútuma a napkorong és az obeliszk. A kultusz központja Héliopolisz (Napváros).

Az ógörög mitológiában Héliosz a napisten, Szelénének, a Hold istennőjének a testvére, aki minden reggel nekiindul és áthajt aranyszekéren az égen a tüzes szekér elé fogott lovakkal. Számos templomot emeltek a tiszteletére (például Korinthosz), a kultusz központja Rhodosz szigetén volt. Héliosz titánok gyermeke, akit gyakran ábrázolnak négy lovas szekérével a görög templomokban (néhány látható Berlinben a Pergamon Múzeumban). A budapesti Szépművészeti Múzeumban is őriznek a Pantheon keleti oromcsoportjáról származó lábfejet abból a domborműből, amelyen a vágta Héliossal is látható lobogó köpenyében (Kr.e. 430.). Megszámlálhatatlanul sok, a görög Napisten mintájára készült szobrot, domborművet idézhetnénk európai közterekről és múzeumokból, népszerűsége két és fél ezer éve töretlen. Egy középkori kedvencemet bemutatom (5. kép), ez egy középkori kép a napról, holdról, csillagokról, világmindenségről és ennek kapcsán utalok a Héliosz-elmélet jelentőségére, melyben a modern tudományok (fizika, csillagászat, biológia) az új típusú tudományos kutatásokkal szembesítik a jelenlegi gondolkodásmódot e témában a régebbi világszemléletekkel.

5. kép középkori illusztráció, honnan?

Minden reggel keleten indul tüzes, szárnyas lovain nővére, Éosz (Hajnal) nyomán, estére érkezik az óceánhoz (Okeánosz), ahol pihenőre tér aranyos palotájában, majd lovaival együtt egy aranyhajóval visszatér Keletre, mindennapos útja kezdetének színhelyére, ahol minden kora reggel kedvenc harcosa ébresztette. (A mindent látó olümposzi isten, az Olümposz hegység tetején van az istenek örök lakhelye).

A római mitológiában Héliosz megfelelője Sol a napisten, teljes nevén Sol Invictus. Az ókori világ két csodájának egyike a hatalmas méretű rodoszi kolosszus, amely Hélioszt ábrázolja, fején nap-szimbólummal (6. kép). Számos római márvány másolatban ismerjük a jellegzetesen szép, szabályos, fiús arcú, göndör hajú Napistent (a Kr.e. 3–2. századból különösen sok gondosan kivitelezett fej-szobortörredék maradt meg. Néhány hellenisztikus fej Nagy Sándort ábrázolja Hélioszként (például a Capitoleumi Múzeumban, a Vatikánban).

6. kép Héliosz szobra, a rodoszi kolosszus

Aurelianus császár vezette be a Legyőzhetetlen Nap hivatalos kultuszát (270–275), ünnepe december 25., a téli napforduló. A szaporodó vallási feszültségek, háborúk

megoldására Konstantin (306–337) a kereszténység jegyében egyesítette a római birodalmat. Az általa veretett pénzen saját képmásán kívül megmaradt a napisten szimbólum.

A Biblia, a Genezis teremtéstörténete szerint Isten, a teremő az első napon teremtette a világosságot és a sötétséget és a negyedik napon az égitesteket, a Napot, a Holdat és a csillagokat. A napfény a földi élet energia és fényforrása, de nem isten többé, mint a környező népeknél, a kereszténység elhatárolódik a bálványimádástól. A keresztények tudatosan vették át a római naptárból a naphoz, a napfordulókhöz kapcsolódó ünnepek időpontját, sőt az ünnepi szokásokat is (például a húsvét a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte után). Még a középkorban is, amikor a szentek ünnepi rendjét kialakították, különösen ahol a hiedelmek, szokások összekapcsolhatók voltak.

A korai Apokalipszis képeken gyakran szerepelt a Nap és a Hold. Az egyik legszebben stilizált virágokkal teli mélykék égen a harsonát fújó angyal lábainál.

A teremtéstörténet kedvenc témája az európai képzőművészetnek. A Bibliában a teremtéstörténet időegysége napnyugtától napnyugtáig tart. A keresztény szimbolikában a Nap Krisztus isteni jelképe, Krisztus végső győzelmét is jelenti. Assisi Szent Ferenc Naphimnuszában, amelyben külön köszönetet mond a világosság, a Nap és a Hold teremtéséért. A koraközépkori számítások szerint Isten március 21-én teremtette a Napot, a Holdat és a csillagokat.

A legismertebb és a legtöbbet reprodukált teremtéstörténet valószínű Michelangelo monumentális freskója a Sixtus-kápolnában. A mennyezet közepén kilenc festményből az első három ábrázolja a Biblia szerinti eseményeket: a világosság és a sötétség szétválasztását, a Nap, a Hold és a növények teremtését és a víz és a föld szétválasztását (7. kép)

7. kép Michelangelo, világosság és sötétség teremtése, Sixtus-kápolna

Michelangelo nagyméretű izzó napja a tűzhányókat idézi, mintha ez is éppen kitörni készülne, fenyegeti az erőteljes, szoborszerű emberi testeket. A reneszánszban és a barokkban

készült nap és hold teremtése grafikák közül a Szépművészeti Múzeumban is látható egy sokszorosított grafika, melyet Jan Harmensz. Muller készített 1589-ben Amszterdamban (papír, rézmetszet, 277x277 mm, 7 lapos).

A barokk templomokban gyakran nemcsak a belső freskókon része a Nap és a Hold az univerzumnak, hanem a toronysisakon elhelyezett szerkezet a Hold állását mutatja (például Nagyváradi Holdas templom, 1784–1790).

A 20. században készült teremtéstörténetek közül valószínűleg a legismertebb Chagall *Teremtés könyvének* 12 lapja, mely Nizzában látható a Marc Chagall Bibliai üzenet Nemzeti Múzeumban (az André Hermant tervezte épületben Chagall más bibliai témájú festményei, üvegablakai, mozaikjai, faliszőnyegek is láthatók). Chagall szerelmespárokat ábrázoló, érzelmekkel teli képein áttételesen van jelen a Nap és a Hold fényükkel, sugárzásukkal, az arcok megvilágításával (például *Szerelem kéken*, 1914), *A jegyesek és az Eiffel-torony* (8. kép) című festmény a bal sarokban vakít a Nap, narancssárgán fénylő oválisban izzó vörös kör. A lebegő nyurga szerelmespár fekete és fehér ünnepi ruhájával erős kontrasztban a meleg, energikus, érzéki színek megkoronázzák a pár boldogságát.

8. kép Marc Chagall: A jegyesek és az Eiffel torony

A keresztény művészetben a bizánci templombelsőktől a 18. századig freskókon, mozaikokon, szárnyasoltárokon (és így tovább) Krisztus, az apostolok és a szentek ábrázolások glória, dicsfény veszi körül a kiválasztott személyeket. A fényes kör alakú alak aranyárga, visszanyúlik a kereszténység előtti időszakokra. Különösen Apollón napistent idézi és Hélioszt. A korai németalföldi festők már gyakran elhagyták a dicsfényt. Dürernél alig látható, a reneszánsz és barokk mestereknél rejtelmes sugárzás helyettesíti (például Caravaggio). Univerzális szimbólum. Amikor Buddhát ábrázolni kezdték ember alakban, fejét vagy akár egész testét kör alakú, a Napot idéző fénynyaláb keretezi (9. kép).

9. Buddha glóriával

A 19. század elején készült romantikus – valóság és a képzeletbeli határán készült, erős érzelmi töltés – képek közül is kiemelkedik Caspar David Friedrich 1824-ben festett műve: *Két férfi szemlélődik a Holdon* (o.v. Galerie Neue Meister, Drezda, három változatban). A kép centrumában távolban a süllyedő hold misztikus fénye. Az előtérben a bal oldalon háttal két férfi szemléli a hatásos, látványos eseményt. Egyikük valószínű maga a festő. A magasztos táj a természettel való azonosulásra szólít fel. Az *Északi-tenger a holdfényben* (1822) szinte összegzi, ahogy a festő láthatja, hogyan változtatja meg a Hold fénye a táj látványát, milyen érzelmeket mozgat meg a nézőben. Több hasonló hangulatú tájképe közül kiemelendő a Holdfelkelés a tenger mellett (10.kép), melyen a Hold az egyetlen fényforrás, narancssárga színben ragyog a tágas, messzi tenger felett a horizonton, világos tónusokkal világítva az eget. Vágyakozással, álmokkal teli kép átitatva a természet imádatával.

10. kép Caspar David Friedrich: Holdfelkelés a tenger mellett, 1822, o.v.,
Szentpétervár, Ermitázs

A 19. század utolsó harmadának művészei, az impresszionisták a fény festői. Nevüket Claude Monet *Impresszió, a felkelő nap* című képéről kapták, melyet 1874-ben állított ki Párizsban (11. kép). Le Havre-ban festett tájkép, amelyen a vörös napnak a környezet megvilágításában van szerepe. Annak ellenére, hogy nem szakrális jelenség, nem valamelyik Napisten megtestesítője, mint a kezdetektől a 18–19. század fordulójáig (és persze a Bibliához kapcsolódó 20–21. századi művészetben is), erős szimbolikus kisugárzásában őrzi az emberiség hagyományos kötődését az égitestekhez.

11. kép Claude Monet: Impresszió, a felkelő nap, 1872, o.v. 48x63, Párizs, Marmottan Monet Múzeum

Monet, a fények mestere több sorozatot készített, amelyeken a napkelte, a napjárásának változása vagy a napnyugta a fő téma, a mű lényegének hordozója. (Például *Kazlak* (1898–1891),

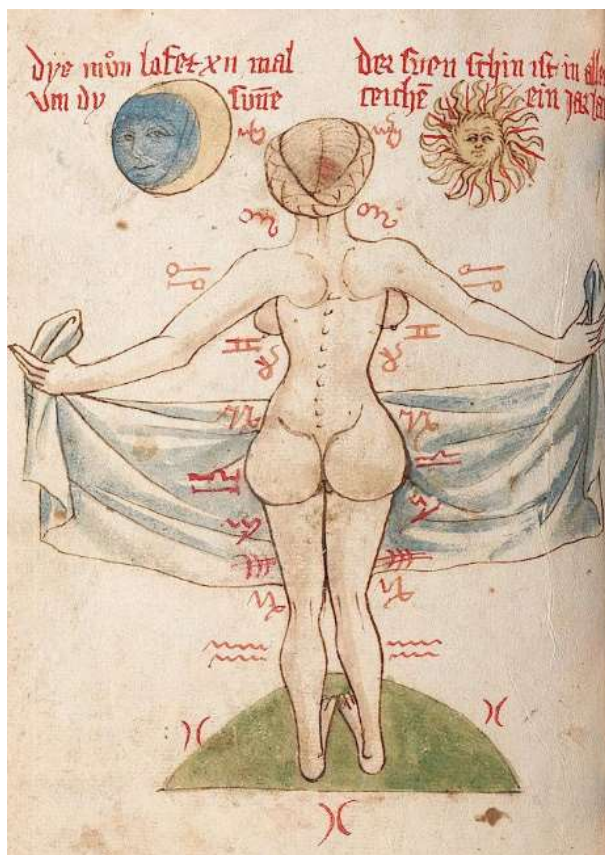
A posztimpresszionisták közül Vincent van Gogh festményein jelentős szereplő a Nap és a Hold (például *Mező felkelő nappal*, 1889; *Falusi utca Provance-ban*, 1890). Van Gogh egyik leghíresebb képét – *Csillagos éj*, 1889 – abból a szempontból, hogy a festő, akit elbűvöltek a Nap és a Hold keltette fényviszonyok, mennyire a valóságos természeti jelenségekhez, a természeti törvényekhez igazodott, milyen pontosan ábrázolja az éjszakai égen való turbulenciákat, a légkör dinamikus erőit.

12. kép Van Gogh Csillagos éj, 1889, o.v. 73x92, Modern Művészetek Múzeuma

A festményen a Hold keltette fényerő változások, a színek fényessége megfelel a valóságosan tapasztalhatóknak, mérhetőknak. Van Gogh-gal kapcsolatban gyakran írják, hogy megszállottja volt a napfénynek (*Olajfák, sárga és ég és a nap*, 1889; *Vörös szőlőhegy*, 1888; *Naplemente*, 1888; *Zárt mező szántóval*, 1889) és a csillagos, holdas éjnek (*Csillagos éj a Rhone felett* (12. kép), 1888; *Éjjeli kávézó*, 1888; *Esti táj kelő Holddal*, 1889; *Út citrusokkal*, 1890, *Fehér ház éjjel*, 1890), de ritkán arról, hogy milyen pontos megfigyelője volt a látottaknak, mintha tudományos ismeretek is vezették volna ecsetjét a vászonra felvitt vonalak, alakzatok, kisugárzások – felvitelére a felületre. A *Csillagos éj*en az erősen fogyó kifli alakú Hold a napkelte előtt röviddel látható (a hegyek fölött a világos ecsetvonások is a hajnal közeledését jelzik). Nemcsak a rejtett bibliai utalások, a kétségtelen jelenlét, misztikus, allegorikus rejtélyek miatt az értelmezéskor nemcsak a természet iránti erős elkötelezettségre hivatkozhatnak, hanem valamiképp az isteni jelenlétre is. Talán a Nap és Hold isten is jelen van, még ha más formákban is, mint az archaikus kultúrákban.

Az amszterdami Van Gogh Múzeumban is gyakran jutott eszembe a festő fénnel teli képei láttán a középkori illuminációkon megjelenített nap, hold és csillagábrázolások. Gyakran a 15. századi Tübingi Hausbuchban a hold havi fázisainak ábrázolásai (Tübingen, Egyetemi Könyvtár, színes tollrajz) (13.kép)

13. Tübinger Hausbook

Az önmagában is figyelemre méltó, hogy tudósok (csillagászok, asztrofizikusok) a Van Gogh festményeken látható Hold és csillagok elhelyezkedése alapján meg tudják határozni a mű keletkezési idejét napra és órára pontosan. A mediterrán égbolt nappali és éjszakai látványa is lekötötte a figyelmét. Számítások alapján a csillagok is azonosíthatók. Valóság, pontos látvány, a kiinduló modell, és persze a képzelet, a kreativitás, a festői szabadság. Amikor a nyolcvanas években egyetemistákkal folytattam festmény befogadási kutatásokat, meglepően sokan mondták, hogy nem isten-hívők, de Van Gogh vakító, szikrázó csillagai, a különleges, összetett Hold megjelenítése valami olyan borzongást kelt bennük, hogy hátha, mégis. Teleholdjai és holdkaréjai összekötötték őket a középkori és az ókori Holdistenekkel.

Bennem Juan Miró nagy vörös és sárga kerek tömegei keltették ugyanezt a benyomást (14. kép, *Alakok és kutya a Nap előtt*, 1926, Philadelphia Museum). Saját, új univerzumot teremtett geometrikus és organikus elemekből, antropomorf és absztrakt formákból. 1924-től haláláig egyik főszereplője a Nap, mintha nála is isteni princípium volna, mint az ókori Egyiptomban. Mágikus hatást keltenek. „Úgy dolgoztam – ismétli többször is, mintha egy rítusban vennék részt.” Nemcsak a napistenek, hanem Miró nagy kerek vörös napjai is az élet folytonosságát, folyamatosságát, végtelenségét, a lét teljességét jelenítik meg. A valóságos fénylő Napkorong ugyanolyan energiaforrás, mint Ré, az egyiptomi vagy Tonati, az azték vagy Krisztus, a keresztény isten. „életet osztó... Mindent fénybe te vonsz, a világ ragyogó szeme vagy te” – írják egy hellenizmus kori orfikus himnuszban. Még egy példát említek:

1954 és 1957 között készíti el Párizsban az Unesco-székház hét nagy falikép csempéjét, ezeken is a Nap a főszereplő (többször átéltem ennek láttán is, hogy ha tudnék istenhívő lenni, a fényforrás Nap lehetne az, mint Ehnatonnak és Mirónak).

14. Huan Miro: Alakok és kutya a Nap előtt, 1926. o.v. Philadelphia Museum Art

A magyar festők közül Egry József a húszas évektől kezdve élete végéig a fény, a napkultusz festője. Helyszíne a Balaton és környéke. (például *Hableány kikötő*, 1935 k. o.p. 70x100, mgt; *Napnyugta*, 1935 k.; *Aranykapu*, 1944; *Kiderül*, 1931). Leginkább az európai fényfestőkkel rokon szemléletű, a magyar művészetben magányos művész. A nap és a hold, akárcsak a víz és a föld, a fa nem egyszerűen látványmotívum, nem konkrét jelenség, fénytünet, az újrateremtett kozmosz kellékei és fény és hordozói az örökkévalóság biztosítékai.

Természetesen a Nap számos 20. századi mű főszereplője. Paul Klee *Vár és Nap* című festményén a vörös Nap betűz a szinte geometrikus elemekből harmonikusan épített várba,

kastélyba. Az értelmezések szerint a kis építőkövekből, gyerekkori formákból zenei ritmusok áradnak. Minden eleméből melegség sugárzik. Klee a figurativitás és az absztrakció határán létrehozott művét világnézeti vallomásnak is tekinthetjük. A 20. századi képzőművészet egyik legeredetibb mestere kiváló teoretikus is volt, képzett zenész, akit rendkívül érdekelt a geológiai és a biológia is. Természettudományi megfigyelései vízfestékei, rajzai bizonyítják, hogy a látható valóság mellett foglalkoztatta az univerzum. Számos munkáján jelenik meg a Nap, a Hold és a csillagok (*Hold és hajók*, 1927; *A Nap és a kert*, 1922; *Ad Parnassum*, 1932; a *Senecio*, 1922 akár egy Nap-isten arca is lehetne.) Egyéni kozmoszt teremtett (15. kép), amelyben átjárható a metafizikus és a fizikai valóság, a szerves és szervetlen, amelyben folyamatos a párbeszéd a természettel. Az élete utolsó éveiben készült *Angyal* sorozatán a fejek gyakran magától értetődő természetességgel utalások a kozmikus egészre, nap-hold emlékeztetők. Némelyik angyal-festményen kékes-zöld női arc, mint titokzatos alkonyatkor a Hold. A judaizmus szerint minden égi testhez kapcsolódik egy angyal, a Holdhoz Gábiel.

15. kép Paul Klee: Táj sárga madarakkal, 1923, akvarell, 27x35, Bázeli, mgt

A Nap és a Hold örök szimbólumok az emberi kultúrában, így természetes elemei, motívumai, tartozékai a kortást képzőművészetnek is. Hiszen a művészek a valóság és az ideák összefüggéseit kutatják, a teljességet keresik és ugyan sokféle nyelven, stiláris eszközzel teszik ezt, de a lényeg nem igazán változott, amióta az ember elkezdte megjeleníteni környezetét és jelentésekkel megtölteni az anyagi és a szellemi világot. A

modern világképben, így a kortárs művészetben is döntő jelentősége van a természetközelségnek, akárcsak a korai barlangrajzokon. Világkép hordozó a Nap, a Hold, a csillagok (a víz, a tűz, a levegő), akárcsak a történetünk kezdetekor az egyiptomi, a babilóniai, kínai, indiai magaskultúrák kifejlődésekor. A kortárs tudományok mellett a művészet megőrzi a szimbólumok által a mítoszokat, a mitologikus gondolkodást is. A modern szimbólumtudományok szerint ma sem csekélyebb a szimbólumok szerepe, mint több ezer évvel ezelőtt a művészetek kezdetekor.

Témánk fontosságát bizonyítja, hogy a Nap, mint a fény jele, fontos szereplője a gyerekrajzoknak.

Képjegyzék

1. Stonehenge
2. John Constable, 1835
3. Ehnaton, Nefretiti és három lányuk
4. Samas ülő alakban templomában, Tell Aba Habbak
5. középkori illusztráció
6. Hélios szobra, a rodoszi kolosszus
7. Michelangelo: A Nap és a Hold teremtése, Róma, Vatikán, Sixtusi Kápolna, 1508–1512
8. Marc Chagall: A jegyesek és az Eiffel torony
9. Buddha glóriája
10. Caspar David Friedrich: Holdfelkelés a tenger mellett, 1822, o.v., Szentpétervár, Ermitázs
11. Claude Monet: Impresszió, a felkelő nap, 1872, o.v. 48x63, Párizs, Marmottan Monet Múzeum
12. Vincent van Gogh: Csillagos éj, 1889, o.v. 73x92, Modern Művészetek Múzeuma
13. Tübinger Hausbuch, 13. század Hold és Nap, Tübingeni Egyetemi Könyvtár
14. Juan Miró: Alakok és kutya a Nap előtt, 1926. o.v. Philadelphia Museum Art
15. Paul Klee: Táj sárga madarakkal, 1923, akvarell, 27x35, Bazel, mgt